

YAVUZ ÇOBANOĞLU • “Altın Nesil”in Peşinde

YAVUZ ÇOBANOĞLU 1970 yılında İzmir'de doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise öğrenimini İzmir, Erzurum ve Balıkesir'de tamamladı. 1995 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kurumlar Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans (2001) ve doktora (2008) çalışmalarını tamamladı. 1997-2009 yılları arasında MEB'e bağlı olarak İzmir'in değişik okullarında öğretmenlik yaptı. 2009 yılında Tunceli Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak göreve başladı. Halen aynı üniversitenin Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde dersler vermektedir. Politik kültür, semboller, zihniyet, Ahlak, din gibi konular üzerine çalışıyor.

İletişim Yayınları 1713 • Araştırma-İnceleme Dizisi 286

ISBN-13: 978-975-05-1006-9

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burcu Tunakan

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YAVUZ ÇOBANOĞLU

“Altın Nesil”in Peşinde

Fethullah Gülen’de
Toplum, Devlet, Ahlak, Otorite

*Tezimi hazırlarken
zamanından çaldığım
Umut Deniz'e*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	23
Sosyal Ahlak Kavramı Çerçevesinde Birey, Toplum ve Devlet İlişkileri: Kant, Hegel, Durkheim ve Weber	23
İKİNCİ BÖLÜM	
FETHULLAH GÜLEN'İN SOSYAL AHLAK TASAVVURUNDAKİ ANA TEMALAR.....	63
Dinî temalar.....	66
<i>Kur'ân</i>	75
<i>Peygamber</i>	85
<i>İman, amel ve inanç</i>	91
<i>Günah ve sevap</i>	103
<i>Nefs</i>	114
"Geleneksel" temalar.....	119
<i>Terbiye</i>	122
<i>Anne ve baba otoritesine saygı</i>	141
<i>Tecrübe</i>	148

<i>Evlilik</i>	151
<i>Namus ve iffet</i>	159
<i>Cemaat ve dayanışma</i>	168
"Modern" temalar	177
<i>Aile / yuva</i>	182
<i>Eğitim</i>	188
<i>Akıl</i>	197
<i>İlim ve teknoloji</i>	206
<i>İlerleme düşüncesi</i>	222

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FETHULLAH GÜLEN'İN TOPLUM TASARIMINDAKİ AHLAKİ SÖYLEMİN İNŞASI	233
Kamusal alanın ahlaki düzeni	233
<i>Varolmanın kaçınılmaz şartı: Devletin bekası</i>	247
<i>Toplumsal disiplinin ahlaki sureti: Otoriteye saygı</i>	266
<i>Geçmiş ve gelenek ile resmi bir bağlantı:</i> <i>Vatan ve millilik düşüncesi</i>	276
<i>Batılılaşmaya karşı güvenli bir sığınak: Cemaatleşme</i>	301
<i>Birlikte yaşayabilmenin ahlaki ilkeleri:</i> <i>Hoşgörü ve diyalog</i>	319
Özel alanın ahlaki düzeni	357
<i>Kişilik üzerinden kimliğin tarifi</i>	359
<i>Korku ve endişe içinde yaşamak</i>	369
<i>Eylem ve aksiyona geçmenin önemi</i>	377
<i>Gündelik hayat için ahlaki yol haritaları</i>	387

SONUÇ

"ALTIN NESİL" İDEALİ ETRAFINDA POSTMODERN İZLER TAŞIYAN BİR SOSYAL AHLAK HAREKETİ: GÜLEN CEMAATİ	401
KAYNAKÇA	449
FETHULLAH GÜLEN'DEN SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA	461

ÖNSÖZ

Bu kitap, 2008 yılında Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde savunduğum “Fethullah Gülen’de Sosyal Ahlak Tasavvuru” isimli doktora çalışmamın yeni yayınlarla güncellenmiş ve genişletilmiş bir şeklidir. Araştırmaya başladığım 2003 yılından, çalışmanın kitaba dönüştüğü bugüne kadar geçen süre zarfındaki toplumsal ve politik gelişmeler, kanaatimce, Fethullah Gülen’in sosyal ahlak merkezli toplum tasarımının bilimsel bir merakla incelenmesi fikrini geliştirdiği kadar, bir “toplum tasarımı düşüncesi” sunmanın insanlar nezdindeki önemini de bizlere göstermiştir.

Keza, toplum tasarımı düşüncesinin kökleri belki de insanlık tarihi kadar eski bir meseleyi bizlere nasıl işaret ediyorsa, ahlak sorunu da onunla yaşıttır. Değişimin kaçınılmazlığının da tarih boyunca ahlak ilkelerini/normlarını farklı hızlarda ve farklı şekillerde de olsa değiştirdiği söylenebilir. Dolayısıyla, nedenleri ayrı da olsa, hızlı değişimin yarattığı ahlaki boşluklar, her dönemde ahlak sorununu en tartışmalı konulardan biri haline getirmiştir. Antik Yunan

Devletleri'nin sarsıntılı dönemlerinden, Ortaçağ'a damga vuran Hıristiyan dünyanın sonunu hazırlayan Rönesans ve Reform hareketlerine, Fransız İhtilâli sonrası kaos ortamından Bolşevik Devrimi'nin komünist dünya tasarımına, I. ve II. Dünya Savaşları ertesinin yıkıntılarından Sovyetler Birliği'nin çöküşüne, insanlık tarihinin gördüğü en hızlı teknolojik değişimlerin yaşandığı son yirmi yıla ve hatta günümüzdeki küreselleşme olgusuna kadar Dünya tarihinde iz bırakmış bir çok olay, toplumların, diğer pek çok toplumsal sorun gibi, ahlaki olarak sarsıldığı, dahası altüst olduğu bir dizi sosyal durumla sonuçlanmıştır.

Bütün bu toplumsal bunalım anlarında kendisi de bir *ahlaki varlık* olan insan, kaçınılmaz şekilde kendisini bir ahlaki tercih yapma zorunluluğu içinde bulur. Fakat, zaten doğumuyla birlikte toplumsal olarak inşa edilmiş ahlaki bir yapının içerisine düşen insanın, bu seçiminde ne kadar özgür olduğu da ayrı bir tartışma konusudur. Bu seçim sonrasında yaptığı ahlaki tercihlerden dolayı başına iyi şeyler gelmesi ihtimalinin düşüklüğü, insanları, bireysel tercihler ile toplumsal normlar arasındaki çatışmalı bölgeye doğru sürüklemektedir.

İnsanın ahlaki bir varlık olması beraberinde “iyi olanı/iyi olduğunu düşündüğünü” yapma çabasını getirirse de, bu onun her zaman “iyi olanı yaptığı” ya da “iyi olduğu” anlamına gelmemektedir. Keza ahlak, sadece *iyi* ile *kötü* arasında geçen bir durum da değildir ve bu tanım ahlakın kapsamını, onu basitleştirecek şekilde, daraltmaktadır. Buna karşın *iyi* ile *kötü* arasına çizilen sınırlar daha önceden toplum tarafından belirlenmiş olsa da, birey için daima bir yorum payı bulunur. Bu nedenle, çoğu kez bu “kişisel yorum payı” üzerinden davranışlar meşrulaştırılmakta, *iyi* ile *kötünün* zemini duruma, zamana, riske, hatta politik, maddi veya kişisel çıkar ilişkilerine göre değişebilmektedir. Bu durum, Zygmunt

Bauman'ın "Ahlakın müphemliği" dediği halden de öte bir şeydir. Çünkü burada *ahlaki davranış* olarak yapılan her türlü eylem, zamanın havasına göre değişebildiği için öncelikle ahlakın en temelinde yer alan *tutarlı* ve *ilkeli* olma şartlarına uymamaktadır.

İşte bu yüzden, günümüzde yaşadığımız bütün bu tutarsızlık, ilkesizlik ve "ahlaklılık" adına sunulan düşünce ve hareketler, beni bu çalışma konusunu seçmeye sevk eden en önemli etkenlerdi. Çünkü kuraldır ki, insan rahatsızlık duyduğu konuya daha fazla ilgi duymakta ve o konuya diğer konulara oranla daha yoğunluklu olarak kafa yormaktadır. Ahlak gibi oldukça verimli ama bir o kadar da toparlanıp metne dökülmesi güç ve sosyolojik literatürde çok az yer alan bir konuya ilgi göstermem, bu çalışmanın benim açımdan zahmetli olan kısmını oluşturmuştur.

Sonuç olarak, bir konuyu anlama ve anlaşılır kılma yolunda gösterilen her çaba, içerisinde emek, özveri, sabır ve çalışma gücü isteyen bir süreci kapsar. Aynı süreçte pek çok mecburiyeti bir koltuğa sığdırmanın zorluğu, bu satırların yazarının omuzlarında tarifsiz acılar bırakmıştır. Bu nedenle, bu süreçte yaşadığım bütün zorluklar hayatım boyunca unutamayacağım anılar olarak hafızamda hep taze kalacaktır.

Her çalışma gibi, bu çalışma da bazı kişilerin özendirme, yol gösterme ve bilimsel desteklerinin izlerini taşıyor. Öncelikle, bu kitabın asıl metnini oluşturan doktora tezimin son bir yılında emekli olmasına rağmen büyük bir özveri göstererek tez sürecime katkısını kesmeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Ülgen Oskay'a burada teşekkürlerimi isterim. Onun dört yıl süren tez görüşmelerimizde beni ilgiyle dinleyen, tartışan ve getirdiği eleştiriler ile bu çalışmanın ortaya çıkmasına yaptığı önemli katkılar, benim için hep minnettarlıkla anılacaktır.

Yine doktora tezi izleme komitemde yer alan ve gerek tez izleme toplantılarında, gerekse de tez ile ilgili görüşmelerimizde yönlendirici ve zihin açıcı yardımlarını hep yanımda hissettiğim Prof. Dr. Önal Sayın ile Prof. Dr. Nilgün Toker Kılınç'a değerli tavsiyeleri için çok teşekkür ederim. Onların bu çalışmanın temeli olan ahlak kavramını sosyolojik olarak yorumlarken bana yaptıkları akademik katkılar, tarafımdan önemle hatırlanacaktır.

“Ne dersin, bu işe girişelim mi Yavuz?” cümlesiyle başlayan kitaplaşma sürecinde çalışmamı titizlikle okuyan, her iletme sabırla yanıt verip yönlendiriciliğini ve rehberliğini hiçbir zaman esirgemeyen, iş ahlakı ve disiplinine hayranlığımı gizleyemediğim sevgili Tanıl Bora'ya, içten teşekkürlerimi burada da tekrarlamam gerekiyor.

Son olarak, kişisel bir anı olarak belirtmek isterim ki, son ödevi teslim ettiğim ve doktoranın “ders aşaması”nı bitirip “tez aşaması” sürecine fiilî olarak başladığım ilk gün uğradığım bir kitapçıdan Alan Moorehead'ın “Darwin ve Beagle Serüveni” adlı kitabı aldığımı anımsıyorum. Eve dönerken otobüste inceleme fırsatı bulduğum bu eserde genç Darwin, Beagle adlı gemiyle Galapagos Adaları'na doğru yolculuğa çıkmaktaydı. Oysaki, kitapta da ustalıkla işlendiği gibi, yaşadıkları ve karşılaştıkları sonucu bu yolculuk ne kendisinin ne de çevresindekilerin tahmin edemeyeceği kadar ilginç ve düşünce tarihini değiştiren bir sonla bitecekti. O gün içerisinde bulunduğum ruh durumu ve teze başlama heyecanının da etkisiyle, Charles Darwin'in araştırma için yola çıkma macerasıyla kendi sürecimi benzer görmüş ve evde kitabın içerisine “Beagle bugün demir aldı,” diye yazmışım. Evet, Beagle o gün demir almıştı, bugün ise yedi yıl süren bir yolculuğun sonunda yorgun ama gururlu bir şekilde yola çıktığı limana geri döndü. Okuyacağınız bu çalışma, işte bu yolculuğun bir ürünüdür.